

УДК 94(477.85)«190/194»:929(100)

Віктор Демочко
(Чернівці)**ДО ПИТАННЯ ПРО ПЕРЕБУВАННЯ НА
БУКОВИНІ ВИДАТНИХ ОСОБИСТОСТЕЙ
У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст.**

У статті висвітлюється питання про перебування на Буковині у першій половині ХХ ст. видатних особистостей – коронованих персон, державних, політичних і громадських діячів, полководців, героїв революцій і громадянської війни, знаних майстрів пера і сцени, науковців.

Ключові слова: Буковина, Перша світова війна, Микола II, Й.Б. Тіто, Кароль II, О. Керенський, М. Хрущов, Л. Брежнєв, Л. Корнілов, О. Василевський, Д. Карбишев, В. Чапаєв, Н. Махно, В. Винниченко, С. Петлюра, С. Єсенін, М. Булгаков, Д. Рід, Л. Українка, І. Франко, А. Малишко, М. Лисенко, О. Вертинський, П. Леценко, М. Вавілов.

В. Демочко**К вопросу о пребывании на Буковине
выдающихся личностей
в первой половине ХХ ст.**

В статье освещается вопрос о пребывании на Буковине в первой половине ХХ ст. выдающихся личностей – коронованных персон, государственных, политических и общественных деятелей, полководцев, героев революций и гражданской войны, известных мастеров пера и сцены, ученых.

Ключевые слова: Буковина, Первая мировая война, Николай II, И.Б. Тито, Кароль II, А. Керенский, Н. Хрущев, Л. Брежнев, Л. Корнилов, А. Василевский, Д. Карбишев, В. Чапаев, Н. Махно, В. Винниченко, С. Петлюра, С. Есенин, М. Булгаков, Д. Рид, Леся Українка, И. Франко, А. Малишко, Н. Лысенко, А. Вертинский, П. Леценко, Н. Вавилов.

V. Demochko**The Issue of Staying of Outstanding Personalities
in Bukovina in the First Half of the 20th Century**

The article deals with issue of staying of outstanding personalities such as members of royal families, statespersons, politicians, public figures, military leaders, revolution and civil war heroes, prominent writers and actors, scientists in Bukovina in the first half of the 20th century.

Key words: Bukovina, First World War, Nicholas II, J.B. Tito, Carol II, O. Kerensky, N. Khrushchev, L. Brezhnev, L. Kornilov, A. Vasilevsky, D. Karbyshev, V. Chapayev, N. Makhno, V. Vynnychenko, S. Petliura, S. Yesenin, M. Bulgakov, J. Reed, Lesia Ukrainka, I. Franko, A. Malysko, M. Lysenko, A. Vertinsky, P. Leshchenko, N. Vavilov.

На теренах буковинського краю на зламі епох та суспільних катаклізмів, особливо під час Першої світової війни, залишили свої сліди особистості планетарного масштабу – короновані персони, державні, політичні і громадські діячі, полководці, герої революцій і громадянської війни, знані майстри пера і сцени, науковці. Зокрема, в березні 1916 р. в Хотині перебував російський самодержець Микола II. Як вважає чернівецький історик, доктор наук Сергій Пивоваров, саме тут остаточно визрів план грандіозного наступу російської армії під час Першої світової війни, який відомий під назвою «Брусиловський прорив»¹. Підготовка до нього навесні 1916 р. збіглася з оглядом Миколою II у Хотині військових формувань Південно-Західного фронту під командуванням генерала О.Брусилова. У результаті цього наступу (22 травня – 31 липня 1916 р. ст. ст.) австро-німецькі війська зазнали відчутних втрат, тому змушені були залишити частину Галичини, Буковину й значну частину Волині. Знекровлена Австро-Угорщина після цих подій була неспроможна проводити самостійні військові операції. Наслідком дій російських військ став також перехід Румунії на бік Антанти. Отже, овіяний славою Хотин вкотре став причетним до подій, які відіграли доленосну роль у європейській історії.

Чернівецький історик Сергій Осачук розшукав у сховищах Австрійської національної бібліотеки фотознімки, які зафіксували інспектуючий візит до Чернівців імператора Австро-Угорщини Карла I². 6 серпня 1917 р. монарх вирішив оглянути місто після відступу звідси російських військ та підтримати підупалий дух чернівчан. Заодно й перевірити бойову готовність виснаженого австрійського воїнства. Прибув він сюди з Коломиї. Мандрівку до Чернівців Габсбург здійснив на легковому автомобілі, які тоді лише почали з'являтися в Європі. Міська знать прихильно сприйняла візит молодого імператора, уклінно й з помпезними почестями зустрічала свого правителя. Під ноги Карла I лягли пишні букети з троянд та лілій. Балкони навколишніх будинків були завітчані гірляндами зі смерекової хвої. На вітрі тріпотіли імперські прапори. Військовий оркестр грав величальні мелодії. Невідомий автор світлин чудово передав атмосферу історичного дійства, бо мав, мабуть, неабиякий репортерський хист і володів нестандартним баченням того, що відбувалося в центрі Чернівців.

У 70-х роках ХХ ст. до села Вікно, що в Заставнівському районі, прибув на гостини до своїх родичів канадський профспілковий і громадський діяч Семен Равлик. Він уперше повідав його мешканцям про перебування тут у 1915 р. майбутнього керманіча колишньої соціалістичної Югославії Йосипа Броз Тіто. Він згадував, що під час Пер-

шої світової війни поблизу села відбувалися кровопролитні бої між російськими і австрійськими військами. Тіто перебував у складі 25-го хорватського піхотного полку австрійських збройних сил. Дислокувався бойовий підрозділ у Вікні. На прохання інтендантської служби молодого хорвата взяла до себе на постій тамтешня мешканка Ярина Равлик, яка була близькою родичкою згаданого канадського гостя. Жінка розповіла йому про вікнянську історію Йосипа Броза. Згодом той переповів почуте в своїй книзі, яку видав у Канаді.

На Заставнівщині Тіто отримав медаль «За мужність», звання унтер-офіцера. У сутичці з черкесами Дикої дивізії був поранений і потрапив до російського полону. Опинившись у далекому Омську, загітований більшовицькими комісарами, вступив до Червоної гвардії й брав участь у боях проти формувань адмірала Колчака в складі інтернаціонального загону. Згодом Йосип одружився на росіянці Палагеї Білоусовій, яка народила йому сина Жарка. У 1920-му він повернувся до Югославії. Перебуваючи на посту керманича країни, Тіто мріяв побувати у Вікні, де на його долю випали складні випробування. Однак невдовзі питання про буковинські навідини Тіто відпало взагалі, бо в цей час почало погіршуватися його здоров'я. Але долаючи недугу, Тіто мріяв про навідини до буковинського села і про своє бажання розповів під час зустрічі з нашим краянком, уславленим співаком Дмитром Гнатюком. Керманич Югославії приймав його в своїй резиденції на острові Бріон, де буковинець виконав для нього кілька українських народних пісень³.

У травні 1917 р. в Чернівцях перебував військовий і морський міністр, згодом голова Тимчасового уряду Росії Олександр Керенський. На зборах солдатів Чернівецького гарнізону він закликав їх продовжувати війну з країнами німецько-австрійського блоку⁴.

У складі королівської Румунії Буковина постійно привертала до себе увагу високих чинів королівської родини, а Чернівці стали містом, яке її представники періодично відвідували з різною метою. Перший візит королівської родини у складі короля Фердинанда I, королеви Марії та принцеси Єлизавети відбувся у 1920 р., другий у 1924 р. Тоді король завітав до Чернівців з нагоди відкриття в них пам'ятника на честь «об'єднання Буковини» з Румунією. 11 листопада 1924 р. місто було прикрашене прапорами, гірляндами, а на площі Ринок, перейменованій на площу Об'єднання, звели дві трибуни напроти пам'ятника. У травні 1933 р. новий король Румунії Кароль II взяв участь в урочистому відкритті Чернівецького аеропорту та інших заходах. Наступний візит коронованої особи відбувся 12 жовтня 1935 р. На залізничному вокзалі його вітав примар Чернівців Д.Мармелюк.

Привітання супроводжували короля на його шляху до нової будівлі університету, яку він мав відкрити в день початку нового навчального року⁵.

У 40-х роках наш край приймав найвищих посадовців нової, радянської влади. 4 липня 1940 р. тут перебував перший секретар ЦК КП(б) України Микита Хрущов, який з часом очолив компартію і уряд Радянського Союзу. На зборах у Чернівцях він агітував мешканців щойно приєднаної до СРСР Бессарабії та Північної Буковини за радянську владу⁶. У 1945-1946 рр. у Чернівцях працював майбутній генеральний секретар ЦК КПРС, а тоді начальник політуправління 18-ї армії, згодом Прикарпатського військового округу Леонід Брежнев.

У першій третині ХХ ст. Буковину відвідало чимало відомих українських державних, політичних, громадських та релігійних діячів. Зокрема, це керівник Генерального Секретаріату Української Центральної Ради (УЦР), очільник Директорії УНР, письменник В.Винниченко, організатор українських збройних сил, голова Директорії УНР С. Петлюра, члени УЦР М.Левицький, історик Д.Антонович, який у 1902-1903 рр. редагував у Чернівцях орган Революційної української партії газету «Гасло», меценат української культури, видавець Є.Чикаленко, член уряду Директорії УНР, письменник І.Липа, міністр закордонних справ Української держави П.Скоропадського, історик Д.Дорошенко, призначений Тимчасовим урядом Росії крайовим комісаром Галичини та Буковини (квітень – серпень 1917 р.), майбутній митрополит греко-католицької церкви А.Шептицький (1900 р.)⁷.

У розпалі Першої світової війни на теренах Буковини з інспекторською поїздкою побував російський генерал Лавр Корнілов, який згодом став ідеологом і одним із натхненників білогвардійського руху в післяреволюційній Росії, очолював добровольчу армію, що чинила опір більшовизму. Біля села Вікно він навідався до карачаєво-черкеської сотні, яка входила до складу Кавказького туземного кавалерійського з'єднання. Корнілов вручив бойові нагороди та іменну зброю наймужнішим козакам сотні⁸. У 1916 р., під час Брусиловського наступу російської армії, у краї воювала ще ціла когорта майбутніх генералів, лідерів антибільшовицького Білого руху Росії. Це головнокомандуючий білогвардійською армією в Криму барон Петро Врангель, отаман Війська Донського Петро Краснов, отаман Оренбурзького козацького війська Олександр Дутов, отаман Забайкальського козацького війська Григорій Семенов, командир кінного корпусу Добровольчої армії Андрій Шкуро, лідер Білого руху Далекого Сходу Росії барон Роман Унгерн фон Штернберг та інші.

У складі 9-ї армії, яка прикривала ліве крило Південно-Західного фронту, утримуючи широченний плацдарм між Прутом і Дністром, воювали майбутні ковалі перемоги над німецько-фашистськими загарбниками, маршали Радянського Союзу Олександр Василевський (1915-1917 рр.)⁹ і Георгій Жуков (1916 р.)¹⁰. Останній перебував на Буковині і у 1940 р. як командувач Південного фронту, який був створений на базі Київського особливого та Одеського військових округів з метою підготовки та приєднання Бессарабії й північної частини Буковини до складу СРСР. 12 січня 1941 р. Г.К. Жуков був обраний депутатом Верховних Рад СРСР і Української РСР від Чернівецької області. Ставши професійним військовим, О.М. Василевський завше наголошував, що на Буковині відбулося його бойове хрещення й що саме тут він формувався як майбутній воєначальник.

Залишив на буковинській землі свій слід і видатний російський інженер-фортифікатор Дмитро Карбишев. Зокрема, за його рекомендаціями під час Першої світової війни були прокладені оборонні лінії на підступах до кількох населених пунктів нинішніх Новоселицького, Хотинського і Заставнівського районів¹¹. Саме завдяки потужним оборонним рубежам у 1916 р. російським військам вдалося розпочати контрнаступ, прорвати австрійські позиції на 11-кілометровому відрізку між селами Добринівці та Онут. Добре вишколена армія генерала Пфлянцера-Балтіна зазнала тут нищівного удару й змушена була відступити, що створило передумову для здійснення Брусилівського прориву¹².

У складі 1-го батальйону 326-го Белгородського піхотного полку 82-ї піхотної дивізії тут також воював майбутній легендарний комдив Червоної армії Василь Чапаєв. Полк у 1915 р. вів запеклі бої на Тернопільщині, а наприкінці лютого 1916 р. був кинутий у фланговий прорив австрійської армії на Буковині. З жорстокими боями він просувався по селах Звенячин, Ржавинці, Юрківці, Малинці, Колінківці, Топорівці, Садгора, форсував р. Прут. У Карпатах полк проходив через Вижницю, Яблуницю і Усть-Путилу, Кути. Беручи участь у бойових діях на Волині, Галичині та Буковині, Василь Іванович за виявлену мужність був нагороджений чотирма Георгіївськими хрестами та Георгіївською медаллю 4-го ступеня. Крім того, його підвищили в чині – з рядового до фельдфебеля¹³.

Не обминув буковинської землі і Нестор Махно, захисник селянства, знакова постать доби українських визвольних змагань 1917-1921 рр. 28 серпня 1921-го кілька ескадронів повстанців на чолі з Махном, рятуючись від більшовиків, перетнули радянсько-румунський кордон. Уряди Радянської Росії і Радянської України в нотах румун-

ській владі вимагали видачі їм повстанців. Махно розумів, що румуни можуть це зробити чи заарештувати його за «антирумунську діяльність». Тому він запропонував тамтешній владі переправити його на кордон із Польщею. У супроводі чинів румунської поліції він із 15-ма соратниками був відправлений на станцію Неполоківці. Там у ніч з 10 на 11 квітня 1922 р. поблизу буковинського села Оршівці махновці таємно перейшли румуно-польський кордон¹⁴. Дехто з бійців Н.Махна залишився в бессарабській частині нашого краю під фальшивими документами. Вони тут завели власні сім'ї та виростили дітей, від яких приховали своє минуле¹⁵.

Свій історичний слід на чернівецькій бруківці залишив видатний російський поет Сергій Єсенін. Сталося це у червні 1916 р. Тоді юний поет входив до складу персоналу військово-санітарного поїзда, який зробив зупинку в Чернівцях, щоб забрати поранених вояків, доставлених із фронтів зон. До Чернівців мав відношення і син Єсеніна Олександр, який носив прізвище матері – поетеси і перекладачки Надії Вольпін. Після закінчення у 1946 р. механіко-математичного факультету Московського державного університету, аспірантури у 1949 р. і здобуття вченого ступеня він отримує направлення в Чернівецький державний університет. Але працював тут недовго. 21 липня 1949-го його заарештували співробітники органів держбезпеки за читання антирадянських віршів у колі друзів. З Чернівців почався його страдницький шлях дисидента. У 1972-му Вольпін емігрував до США. Під час горбачовської відлиги йому дозволили побувати на батьківщині. Під час однієї з мандрівок Олександр навідався й до Чернівців, де потайки зустрівся зі своїми колишніми друзями-науковцями¹⁶.

У 1916 р. доля закинула в Чернівці ще одного генія красного письменства, відомого російського письменника Михайла Булгакова¹⁷. Тоді молодий випускник медичного факультету Київського університету працював лікарем у військовому шпиталі (нині цю будівлю займає обласна клінічна лікарня). Невдовзі до Чернівців подалася і його дружина Тетяна Лаппа, червонохрестівська сестра милосердя, яка під час операцій асистувала своєму чоловікові. З Чернівців Булгакову доводилось навідуватися і в населені пункти, відбиті росіянами в австрійців. Зокрема, він побував у селах Рідківці та Бояни, де діяли тимчасові пункти утримання поранених бійців. У них лікар теж надавав невідкладну медичну допомогу тим, хто не підлягав транспортуванню. У своїх творах письменник лише раз згадав обласний центр. Його перу належать рядки про бессарабські села та його мешканців, котрих він назвав «невтомними працелюбами»¹⁸.

На теренах буковинського краю побував і інший знаний майстер пера – Джон Рід, який увійшов в історію завдяки своїй книзі «Десять днів, що потрясли світ». Вона вперше повідала американському читачеві про більшовицьку революцію в Росії. Але до того, влітку 1915-го, в розпалі Першої світової війни, цей фронтовий кореспондент одного з американських журналів, нелегально перетнувши кордон у Новоселиці, опинився в зоні бойових дій і почав висвітлювати перебіг бурхливих подій, які тут відбувалися. Ці описи опубліковані у його репортерській книзі «Війна в Східній Європі», яка вийшла друком у Нью-Йорку в 1919 р. Влітку 1916-го Джон Рід у своїх репортажах перелічив низку населених пунктів Буковини, в яких побував під час їхнього захоплення росіянами. Зокрема, в книзі «Вздовж фронту» він написав, що встиг навідатися до сіл Вікно, Чорний Потік, Самушин та Добринівці, де вела важкі бої 9-та російська армія¹⁹. Після Лютневої революції 1917 р. в Росії Рід продовжував публікувати матеріали про своє перебування на фронтах Першої світової війни. Потрапили до його оповідей і нові згадки про Буковину, зокрема, про перебування журналіста в Хотині та селах Бояни, Рокитне, Рідківці. В Новоселиці на честь журналіста в радянський час була встановлена меморіальна дошка.

Яскравим свідченням Буковини для українства були часті відвідини нашого краю культурними діячами з Наддніпрянщини та Галичини. Тут побували письменники В.Самійленко (1905 р.), В.Короленко (1907 р.), М.Коцюбинський (1909 р.), В.Стефаник, М.Черемшина, Н.Кобринська, Л.Мартович, Д.Лукіянович, організатор мистецького життя в Галичині, живописець І.Труш. Двічі до Чернівців приїздила Леся Українка: в 1901 і 1903 рр. Звідси в листі до родини вона писала: «Місто симпатичне і чистеньке, ціле на горі, околиця дуже гарна, якась ідилічна: гори ще не дуже високі. Прут під самими Чернівцями тихий, в зелених берегах, в'ється собі поміж галями по широких зарінках»²⁰. У травні 1913-го в Українському народному домі Іван Франко читав свою поему «Мойсей», гаряче сприйняту всіма присутніми. Його виступ став своєрідним апофеозом літературного життя в Чернівцях на початку ХХ ст.

З включенням Буковини до складу Радянської України компартійне керівництво, з метою завоювати симпатії населення до радянської влади, у перші ж місяці направляло до Чернівецької області цілі десанти мистецьких колективів СРСР. У містах і селах краю побувала велика група відомих українських і російських письменників: В.Сосюра, М.Бажан, П.Панч, О.Корнійчук, Д.Косарик, В.Вишневський, К.Симонов, С.Михалков, Є.Долматовський, Я.Городської, кінорежисер О.Довженко, композитор Б.Лятошинський, вида-

тні артисти українського театру Г.Юра і А.Бучма²¹. Влітку 1940 р. в Чернівцях деякий час жив, працюючи в новоствореній газеті «Радянська Буковина», виступаючи на літературних вечорах, зустрічаючись із О.Кобилянською, молодий, тоді 28-річний поет Андрій Малишко. Сторінки газети зберегли низку його публікацій – кореспонденцій, віршів, поетичних перекладів і навіть чимале оповідання «Михайло Няга»²². У грудні 1945 р. до міста над Прутом прибув із групою київських письменників Остап Вишня. Газета «Радянська Буковина» відвела місце для його нових усмішок, а чернівецький художник П.Борисенко, познайомившись із гумористом, намалював його портрет, що дотепер вважається одним з найкращих зображень письменника²³. Наприкінці 40-х років у Чернівецькому обкомі комсомолу працював майбутній редактор республіканської газети «Молодь України», згодом відомий український драматург Олексій Коломієць.

Важливими подіями в мистецькому житті краю були відвідини видатних діячів українського музичного мистецтва, знаменитих співаків світової слави, таких як С. Крушельницька, яка виступала з концертом у Чернівцях 11 листопада 1911 р.; оперний співак, неперевершений виконавець сольних партій Вагнерівських опер – М.Менцинський, який дав тут свій незабутній концерт 15 червня 1912 р.; співак-бандурист, композитор, письменник, драматург, режисер – Г.Хоткевич, який у 1906, 1907 і 1909 рр. радував своїм співом слухачів Чернівців, Вижниці, Заставни, Кіцманя, Вашківців²⁴. Значний вплив на українські музичні товариства, на розвиток всього музичного життя Буковини мали два візити до Чернівців (1903, 1904 рр.) славетного українського композитора М.Лисенка. Не забували дороги до рідного краю оперний співак, родом з буковинського села Дубівців, О.Руснак, Л.Липковська з Бабина, Й.Шмідт з Давидівки, чернівчанка Ф.Лопатинська, які на той час у світі були відомими оперними співаками²⁵.

У першій половині ХХ ст. до Чернівців приїжджали і виступали відомі світові співаки: Е.Карузо, Ф.Шаляпін, П.Робсон, скрипалі: Ж.Тібо, Д.Ойстрах, піаністи: Е.Зауер, А.Рубінштейн. При аншлагах проходили концерти в Чернівцях популярного російського поета, композитора і співака Олександра Вертинського. У чернівецькій пресі 20-40-х років минулого століття можна було обов'язково побачити афішу та відгуки критиків на концерти цього артиста. А сам О.Вертинський був добре знайомий з нашим містом. У нього тут було безліч друзів музикантів, художників. У 1927 р. він написав вірш «Концерт Сарасате», створивши на його основі пісню про трагічне кохання. Історія її виникнення зафіксована в книзі О.Вертин-

ського «Дорогою довгою...». У Чернівцях він слухав гру скрипаля Владеско, одного з ресторанных знаменитостей – королів циганського жанру. Його дружиною була відома актриса Сільвія Тоска, яка заради кохання до нього покинула сцену, а Владеско поводився з нею як тиран. Цей факт неприємно вразив О.Вертинського, і згодом у Берліні він виконав свою пісню перед самим Владеско, який очікував похвали в адресованому йому творі. У пісні маестро виразив свій гнів з приводу його ставлення до славетної актриси, яка подарувала йому свою любов. Це була публічна кара, після якої Владеско, за словами О.Вертинського, не знав, куди тікати, не міг піднятися зі свого місця, а після концерту з'явився за кулісами з намірами побити кривдника, але під впливом моменту розридався і розкався. Цей епізод додав пісні популярності, її просили виконати на багатьох концертах артиста²⁶.

У ці роки не з меншим успіхом у чернівчан користувалися виступи іншого російського емігранта, відомого актора, співака і танцюриста Петра Лещенка, який за своє творче життя записав понад 180 грамофонних дисків. У 1923 р. він організував у Чернівцях так званий «Народний театр», де як режисер поставив оперу «Запорожець за Дунаєм» та п'єсу «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка. Оскільки у тодішніх умовах український театр на Буковині не міг дати йому постійного матеріального забезпечення, П.Лещенко покинув Чернівці та перебрався до Бухареста²⁷. У 1929, 1932 роках він як співак і танцюрист тривалий час гастролював у нашому місті²⁸.

Не оминали Буковину знані у світі українські науковці. На початку ХХ ст. тут перебували мовознавці О.Колесса і В.Сімович, історик, етнограф і мистецтвознавець В.Щербаківський, антрополог, етнограф і археолог Ф.Вовк²⁹. У Чернівецькому університеті в 1908-1918 роках навчався і працював видатний польський фізик, автор фундаментальних праць з теорії дифракції світла В.Рубінович. Перед мешканцями Чернівців у 1940 р. виступали академіки АН УРСР біохімік О.Палладін і літературознавець О.Білецький³⁰. У серпні 1940 р. відбулася зустріч всесвітньо відомого генетика і селекціонера Миколи Вавілова з викладачами та студентами Чернівецького державного університету. Він був першим радянським вченим, який звернув увагу на проблему розвитку рослинництва на Буковині та Прикарпатті. Ось як про це, у листі від 2 серпня 1940 р. до сина Олега, писав сам Микола Іванович: «Іду сьогодні до Буковини, до Чернівців, а звідти в Карпати. Місця гарні. Проїхав усю Подолію, Львівську і Тернопільську області. Пробуду (в дорозі) ще тижні два з половиною. Труднощі з просуванням. Але поки викручуюсь. Філософію Карпат сподіваюсь осягти...»³¹. Йому вдалося зібрати цікаві зразки пшениці, вів-

са, жита, ячменю. Наукові здобутки експедиції були досить значні. Однак, на жаль, закінчилася вона для М.Вавілова трагічно. Тут же, в Чернівцях під час експедиції, його заарештували сталінські поплічники, абсолютно безпідставно звинувативши у шпигунстві та саботажі радянської агрокультури. 9 липня 1941 р. М.Вавілова засудили до розстрілу. Пізніше вищу міру покарання заміняють на 20 років позбавлення волі у виправних трудових таборах, етапуючи його до Саратовської тюрми, де він 26 січня 1943 р. помер³².

Свої знання студентам фізико-математичного факультету ЧДУ у 1940-1941 роках передавали талановиті вчені, майбутні академіки АН СРСР і УРСР зі світовим ім'ям Микола Боголюбов і Миртофан Пасічник³³.

Отже, завдяки примхам долі у першій половині ХХ ст. на теренах буковинського краю побували видатні особистості планетарного масштабу. Їхня присутність тут збагатила історичну палітру Буковини.

¹ Бабух В. План Брусиловського прориву виношувався під стінами Хотинської фортеці // Чернівці. – 2012. – 14 червня. – С. 14.

² Бабух В.І. Буковинська одиссея історичних знаменитостей / В.І. Бабух, Т.В. Бабух. – Чернівці, 2012. – С. 58-59.

³ Там само. – С. 3-11.

⁴ Нариси з історії Північної Буковини. – К., 1980. – С. 215.

⁵ Чернівці: Історія і сучасність (Ювілейне видання до 600-річчя першої писемної згадки про місто). За заг. ред. В.М. Ботушанського. – Чернівці, 2009. – С. 199-201.

⁶ Там само. – С.229.

⁷ Там само. – С. 152, 162.

⁸ Бабух В.І. Вказ. праця. – С.39.

⁹ Василевский А.М. Дело всей жизни. – М. – С. 22, 23, 28-30.

¹⁰ Жуков Г.К. Спогади і роздуми. – К., 1985. – С. 40.

¹¹ Риндюк О. Генерал з легенди // Ленінським шляхом (Новоселиця). – 1968. – 7 листопада; Самофалов В. Фортифікації Карбишева // Червона зірка (Хотин). – 1969. – 20 грудня.

¹² Бабух В.І. Вказ. праця. – С. 25.

¹³ Комарницький С.І. В.І. Чапаєв на Буковині // Укр. істор. журнал. – 1970. – № 2. – С. 101; Запорожець І. Гуляв по Уралі Чапаєв – герой // Наука і суспільство. – 1987. – № 2. – С. 16-17; Пелех В. Буковина пам'ятає героя: Легендарний Чапаєв на Буковині // Молодий буковинець. – 1987. – 7 лютого.

¹⁴ Чучко М.К., Грябан В.В. Історія митної справи на Буковині (XIII – початок ХХІ ст.). – Чернівці, 2009. – С. 202.

¹⁵ Бабух В.І. Вказ. праця. – С. 64-65.

¹⁶ Там само. – С. 50-52.

¹⁷ Молдаван М. Булгаков у Чернівцях // Чернівці. – 1991. – 17 травня; Козаренко Г. Булгаков працював у Чернівцях // Буковинське віче. – 1991 – 23 травня.

¹⁸ Бабух В.І. Вказ. праця. – С. 54-57.

- ¹⁹ Рид Д. Вдоль фронта. – М.-Л., 1928. – С. 124-140.
- ²⁰ Історія міст і сіл Української РСР. Чернівецька область. – К., 1969. – С. 71-72.
- ²¹ Сулятицький Т. Чернівецький український музично-драматичний театр імені Ольги Кобилянської. Нарис історії. – Чернівці, 2004. – С. 24.
- ²² Чернівці: Історія і сучасність... – С. 415-416.
- ²³ Там само. – С. 421-422.
- ²⁴ Демочко К. Мистецька Буковина: Нарис з минулого. – Чернівці, 2008. – С. 211-213, 221, 233.
- ²⁵ Там само. – С. 173-175, 243, 253, 293.
- ²⁶ Вергинский А.Н. Дорогой длиною... – М., 1990. – С. 158-163.
- ²⁷ Добржанський О.В., Старик В.П. Бажаємо до України! – Одеса, 2008. – С. 357-358.
- ²⁸ Железний А.И. Петр Лещенко. Биография, песни, дискография. – К., 2008. – С. 20, 22.
- ²⁹ Чернівці: Історія і сучасність... – С. 161, 162.
- ³⁰ Історія міст і сіл Української РСР. Чернівецька область – С. 82.
- ³¹ Вавилов Ю.Н. В долгом поиске. Книга о братьях Николае и Сергее Вавиловых. – М., 2004. – С. 46.
- ³² Самородов В. Час відкриває завісу смерті Миколи Вавилова // Вечірня Полтава. – 2013. – 23 січня.
- ³³ Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. Імена славних сучасників. – К., 2005. – С. 129

УДК 94(477.82)«19/20»:061.2(=1:438)

© Альона Гарбарук
(Луцьк)

ПОЛЬСЬКІ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ТОВАРИСТВА ІВАНО-ФРАНКІВЩИНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

Стаття присвячена питанню функціонування національних товариств спільноти польського походження в Івано-Франківській області. Висвітлено специфіку їх роботи у сьогоденні. Окреслено актуальні проблеми полонійних осередків краю.

Ключові слова: Івано-Франківщина, полонія, товариства польської культури, національна самобутність.

А.Гарбарук

Польские национально-культурные общества на Ивано-Франковщине: современное состояние и проблемы развития

Статья посвящена вопросу функционирования национальных обществ людей польского происхождения в Ивано-Франковской области. Освещена специфика их работы в настоящем. Определены актуальные проблемы полонийных центров края.

Ключевые слова: Ивано-Франковщина, полония, общества польской культуры, национальная самобитность.

A.Garbaruk

Polish National Cultural Associations in the Ivano-Frankivsk Region: Present State and Problems of Development

The article focuses on the activities of national associations of community with Polish origin in the Ivano-Frankivsk region. The specifics of their work in the present are highlighted. Current problems of polish centers of the region are outlined.

Key words: Ivano-Frankivsk region, Polish Diaspora, Polish culture associations, national identity.

Постановка наукової проблеми та її значення.

Твердження про те, що контакти між пересічними українцями та поляками на рівні конкретних громад чи регіонів є більш інтенсивними та якісними, ніж взаємодія, задекларована міждержавними угодами, часто себе виправдовує. Взаємини польської меншини та українців в Івано-Франківській області значною мірою формуються у середовищі польських національних товариств, хвиля заснування яких сягає 1990-х років. Провідними аспектами їх діянь є популяризація мови та культури, відстоювання інтересів осіб польського походження, збереження традицій, вшанування історичної пам'яті, підтримання зв'язку з історичною батьківщиною, вирішення нагальних суспільних проблем. Специфіка діяльності цих організацій так чи інакше торкається неоднозначних питань минувшини, тому вироблення адекватного підходу до їх вирішення є одним із ключових завдань об'єднань. Усунення стереотипів національної свідомості на регіональному рівні є запорукою побудови якісно нових умов спілкування поляків та українців і співпраці сусідніх держав. **Актуальність** дослідження визначається необхідністю простежити особливості функціонування полонійних осередків Івано-Франківщини у сьогоденні задля розкриття здобутків, виявлення проблем з можливістю привернення уваги до них відповідних державних структур.

Аналіз досліджень проблеми. Варто наголосити на відсутності потужних розробок із даної проблематики. Це пояснюється тим, що питання становлення і розвитку самобутності польської національної меншини в Україні стало предметом обговорення не так давно. Дослідження цієї тематики знайшло своє втілення у монографії О. Калакури «Поляки в етнополітичних процесах на землях України у ХХ ст.» та дисертації Н. Завітневич «Гуманітарний чинник в українсько-польських міждержавних відносинах»¹. У регіональному вимірі дослідження побутування польської меншини